GRAVLEV-RUNEPIND

GRAVLEV SOGN, HORNUM HERRED, ÅLBORG AMT

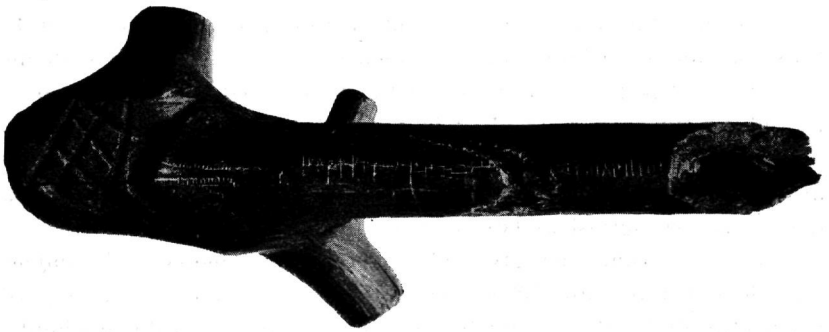
AF

ERIK MOLTKE

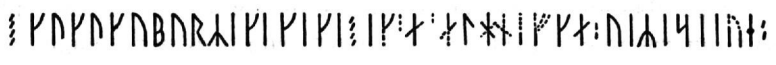
Pinden blev fundet ved tørvegravning 1946 i 12 tørvs dybde (ca. 75 cm) i en eng til Oplev by, lige vest for Lindenborg å mellem Røde Mølle og Skellingbro, vistnok matr. no. 4a. Tørvegraveren, der kom til at beskadige pinden med sin spade, før han fik øje på den, kan ikke noksom roses, fordi han foruden de andre indskæringer også fik øje på de fint indridsede runetegn. Han meddelte sit fund til oldsagssamleren, husmand Regnar Pedersen i Nysum, hvem oplysningerne om fundomstændighederne skyldes, og i hvis værdifulde samling pinden nu er indgået. Gennem museumsinspektør Peter Riismøller, Ålborg, fik jeg kendskab til fundet, og i begyndelsen af Marts 1947 forelagde jeg de magre resultater af min undersøgelse ved et møde i Kulturhistorisk Forening for Nordjylland.

Pinden er en afbarket gren af et ubestemt træ, ca. 21 cm lang og 2,7 cm i tværmål. I den tyndere ende er den råt afbrækket, i den tykkere sidder der tre afstumpede grenender. Her er den på oversiden, dvs. den side, der også bærer runerne, afglattet på et kort stykke, og i den således fremkomne flade er der med dybe furer indskåret et vindueslignende ornament med to skæve tværsprosser, der teoretisk også kunde opfattes som en gennemstreget o-rune indskrevet i et rektangel. Mellem dette ornament og runerækken er der med knivspids indprikket et trappegavllignende ornament, en stump vinkel samt et par nogenlunde rette linier, og på pindens bagside fint indridset en lille firkant bestående af tætskårne rette linier, der krydses vinkelret af omtrent det samme antal rette linier.

Selve runeindskriften består af, o. 40 ca. 6—7 mm høje runer, opdelt



i tre grupper af skilletegn, der er dannet med knivspidsen, således at man ser knivsbladets spidsvinklede profil. Indskriften begynder med sådanne fire skillepunkter eller -streger, skødesløst anbragt over hinanden og ender med to umiddelbart foran bruddet. Midt i runerækken er der et par brud, der ser ud til at være forårsaget af tørvespaden, og her er en del runer blevet ødelagt. Min læsning er som følger:



| | | |

Der er mellem de bevarede tegn ingen runer, der specielt er karakteristiske for middelalderen, dvs. tiden efter 1150—1200. Ved denne tid var som bekendt a-, n- og t-runerne blevet ensidige: ᚾ, ᚿ og ᛏ over for vikingetidens ᚬ, ᚾ, og ᛐ. ᚬ havde fået værdien æ og ᛦ betød y. Hvis rune 21 virkelig var c, kunde der ikke være tvivl om den middelalderlige proveniens; men som c har runen en noget suspekt form, og det er sikkert rigtigst at læse den som et misfoster af k.

Der er een rune, der giver et fingerpeg med hensyn til pindens kronologi, nemlig rune 38 s; denne runeform har, i modsætning til vikingetidsalfabetets almindelige s ᛋ, en hovedstav i fuld liniehøjde, hvortil den vinkelformede bistav er føjet; og det er her at mærke, at vinkelens venstre ben er lodret, parallelt med hovedstaven ᛋ. Denne s-form kendes ikke fra middelalderen, hvor den tilsvarende form er ᛊ, hvis ikke s betegnes ved ᛋ eller kortstavtypen ᛌ. Derimod træffes ᛋ på en bornholmsk sten, 394 Øster Marie 5, der sikkert kan dateres til tiden 1050—1100. Den træffes også på 134 Ravnkilde 1 af Efter-Jelling-typen og må sikkert betragtes som en stuprune (dvs. på hovedet vendt rune) af ᚼ, der forekommer ret almindeligt over hele landet på 1000-tals stene. Hvis man derfor tør tillægge denne enlige s-rune nogen vægt og ser den i sammenhæng med den stungne rune e, hvormed indskriften slutter, må indskriften på den Gravlev-runegren indrangeres blandt indskrifterne af Efter-Jelling-type, rsp. Før-Middelalder, dvs. årene ca. 1000—1150.

Indholdsmæssigt er der næppe nogen grund til sort fortvivlelse over, at en del af den midterste gruppes runer er molesterede til ukendelighed; thi de velbevarede runer i første og sidste gruppe viser klart, at vi står over for en indskrift, der ikke er sprogligt meningsgivende, men af mer eller mindre remseagtig karakter. Herved henvises indskriften til amuletternes og de magiske indskrifters gruppe, som strækker sig fra vore ældste folkevandringstids-indskrifter, først og fremmest på brakteaterne og til de yngste middelalderlige; men det må understreges, at vi fra Danmarks vikingetid kun kender een eneste løsgenstand med amuletagtig indskrift, Viborg-spænde (DR 100b) med indskriften *lukisliua*, (der ikke er sikkert tolket), og det er derfor, man foreløbig må tage forbehold med hensyn til vor runegrens datering til denne amuletfattige tidsperiode.

Løber vi folkevandringstidens og middelalderens amuletindskrifter igennem vil vi se, at kun få af dem er meningsgivende. Som regel

indeholder de et eller andet trylleord samt en meningsløs runesammenstilling, eller kun det sidste, og til denne gruppe hører Gravlev-pinden. Indskriften kan sammenstilles med den kombinerede rune-og-majuskel-indskrift på en fingerring fra Gørding (Ribe amt, DR. 20).

Runer: lomrikmitlrþ
Majuskler: GVTTATERLEGMT VGTTTGTTG

eller en lille blyplade med runer fra Æbelholt kloster (DR tillæg 4):

Side A: (i)m onho mhmlo hxlh
Side B: noro hlþoh horþl

Når runeindskriften på disse amuletter ikke fortæller os om amulettens brug, kan vi kun gætte; og med hensyn til Gravlev-pinden ligger det nær at antage, at den har tilhørt en „klog mand" i Oplev, som har brugt den under sin forhåbentlig velsignelsesrige gerning blandt sognets beboere; thi med alle sine runer og underlige tegn ser den ikke ud til at være lavet „för tilfället". Den har sikkert fulgt ham, når han var på sygebesøg, og da det er en kendt sag, at ialfald 50 procent af menneskenes sygdomme er mer eller mindre af 'hysterisk' art, har hans runekæp sikkert været et kraftigt psykisk virkemiddel ved siden af den skrappe medicin, han ellers har ordineret.

[1] En afbarket „amuletgren" kendes fra Idom sogn (Ulvborg hrd., Ringkøbing amt); den indeholder en blanding af versaler og karakterer, se Acta Ethnologica 1938 p. 136 f. med afbildning.

Korrekturnote. Siden opsætningen af ovst. [1950] er der fundet endnu en runepind, en krum, noget tilsnittet asketræsgren, ca. 50 cm. lang, i Hemdrup mose. Pinden, der er kommet til mit kendskab gennem tandlæge Friis, Hjørring, er smykket med et mønster af knækkede bånd, som er lagt i rudeagtigt mønster. I ruderne er der primitivt tegnede menneskeskikkelser og dyr, en triskele samt et par runeindskrifter. Runernes hovedstave består af to parallele linier, hvorimellem der er en række knivspidsmærker. Bistavene er derimod kun enkeltstreger som normalt. Den vanskelige indskrift, der utvivlsomt er fra tiden før 1050, vil blive behandlet af professor Skautrup, Aarhus. [Tilføjelse febr. 1952]: Skautrups behandling foreligger nu i 1. årg. af tidsskriftet „Kuml". Hans læsning er imidlertid behæftet med en for tolkningen skæbnesvanger fejl; en notits af nærv. forf. herom vil fremkomme i Kuml's næste årg. Skautrup opfatter Hemdrup pind som en hyrdekæp; hvis dette er rigtigt, bør den ovennævnte pind fra Idom muligvis opfattes på samme måde.